

Sociologiens anvendelighed i den grønlandske udviklingsproblematik

Synspunkter fremført på det i oktober 1974 af Dansk Sociologforening afholdte seminar med temaet Grønland

af Steen Backman

De fleste personer i og uden for Grønland, som beskæftiger sig med den grønlandske udviklingsproblematik, er enige om, at de mest værdifulde og levedygtige elementer i den oprindelige grønlandske kultur bør bevares og integreres med de bedste europæiske kulturelementer på en sådan måde, at der skabes et harmonisk og levedygtigt grønlandsk samfund. De alvorlige sociale og økonomiske problemer i dagens Grønland viser imidlertid, at det kun delvis er lykkedes at realisere denne målsætning, hvorfor det må anses for at være en stærkt presserende opgave at få klarlagt årsagerne hertil og få udarbejdet et program, der kan virkeliggøre den opstillede målsætning.

Den væsentligste årsag til den i nogen grad fejlslagne politik synes at være, at man i mange tilfælde ikke har været i stand til at forudse de virkninger, en ændring i én sektor af samfundet ville få i samfundets øvrige sektorer, og man har tilsyneladende ikke været tilstrækkelig opmærksom på de bivirkninger af menneskelig art, som ændringerne ville få, og har ikke været i stand til at opstille alternative ændringsforslag, som

kunne gøre bivirkningerne minimale. Alt dette peger på, at man i planlægningen i for ringe grad har benyttet den meget omfattende viden om årsagssammenhænge i et samfund under forandring, som de forskellige samfundsfag og især sociologien, det mest almene samfundsfag, ligger inde med. Den hidtil benyttede sociologiske viden og udførte forskning har især været rettet mod grønlandsk retspleje, kriminalforsorg og socialvæsen, institutioner, der decideret tjener til behandling af symptomer, og man har kun i ringe grad beskæftiget sig med blotlæggelse af problemernes årsager.

Den oprindelige grønlandske kultur er især karakteriseret ved nære og uformelle mellemmenneskelige relationer, udstrakt grad af samarbejde på bostedet, nær tilknytning til den omgivende natur og et afvekslende hverdagsliv som følge af fangstrejser og variationer i mål for fangst, jagt og fiskeri fra årstid til årstid. Alt i alt giver kulturen mulighed for tilfredsstillelse af de væsentligste almene menneskelige behov. Den danske industri- og bykultur, som for tiden udvikles

i Grønland, er på det nærmeste karakteriseret ved diametralt modsatte elementer, – formelle og upersonlige mellem menneskelige relationer og et hverdagsliv, som er præget af ensformighed og rutine. Resultatet er en indsnævring af den kulturelle horisont, en proletarisering af store dele af den grønlandske befolkning, hvilket igen medfører en udbredt mangel på initiativ til oparbejdelse af et grønlandsk næringsliv og et stort antal alvorlige sociale problemer.

En sådan uheldig udvikling er naturligvis ikke en uundgåelig følge af moderniseringsprocessen, og man er da også i de fleste udviklede lande så småt begyndt at indføre foranstaltninger, som tjener til at menneskeliggøre udviklingsprocessen og tilfredsstille de væsentligste almenmenneskelige behov. I Grønland, hvor forandringerne foregår med en ekseptionel stor hastighed, bliver de menneskelige problemer tilsvarende store, hvorfor man her som en selvfølge systematisk og inden for alle samfundets sektorer sideløbende med den tekniske indsats burde benytte den eksisterende samfundsfaglige viden til afhjælpning af de menneskelige problemer. Beløbet anvendt til dette formål vil blive mikroskopisk i forhold til de øvrige udgifter i samfundet, og indsatsen vil i virkeligheden kunne betale sig – ikke blot ved formindskede menneskelige lidelser, men også ved skabelsen af et mere konkurrencedygtigt erhvervsliv og dermed skabelsen af et mere levedygtigt grønlandsk samfund.

Nogle eksempler kan antyde hvor og hvorledes, dette arbejde kan udføres. Debatoplægget – „Grønlandsk boligbyg-

geri i 70'erne“¹ rummer et lille forsøg på en beskrivelse af, hvordan man gennem hensigtsmæssig udformning af boliger og bymiljøer kan fremme mellem-menneskelig kontakt og tilfredsstillelse af andre almenmenneskelige behov. Desværre ser det ikke ud til, at byggeprojekterne i større udstrækning vil blive udformet efter sådanne retningslinier, idet der i Grønlandsrådets dokument nr. 20 1974², som indeholder forslag til en kursændring for byggeriet i Grønland, kun perifert er omtalt nødvendigheden af, at de færdige bygninger og bymiljøer skal kunne danne en hensigtsmæssig ramme for menneskelig udfoldelse.

Et andet emnekompleks, som er relevant og nødvendigt at tage op til overvejelse for ændringer, er forholdene på arbejdspladserne. På mange virksomheder og i mange institutioner er der stor personalegennemtræk, og man kan endog opleve, at virksomheder mangler arbejdskraft samtidig med, at der er en betragtelig arbejdsløshed i de byer, hvor virksomhederne er beliggende. Det må derfor være nærliggende at benytte nogle af de mange metoder, som er udviklet for at tjene til at gøre det daglige arbejde meningsfyldt og værd at beskæftige sig med.

I Grønland tales der ofte om, at man bør opbygge kooperativer eller andelsvirksomheder bl. a. for at få skabt et grønlandsk erhvervsliv, som kan konkurrere med de danskejede virksomheder, og for at forøge grønlændernes medleven og medbestemmelse i samfundslivet. Man skal nok være varsom med at indføre andelsforeninger og brugsforeninger efter dansk mønster,

fordi det enkelte medlem eller den enkelte medarbejder i disse organisationsformer har overmåde ringe indflydelse, hvorved målsætningen at forøge grønlændernes medleven og medbestemmelse ikke vil blive opfyldt. Der findes rundt om i verden andre kooperationstyper, som bedre passer til dette formål. I Byrde- og opgavefordelingsudvalgets betænkning³ er omtalt, hvordan el- og vandværker på bygderne kan overdrages til lokale andelsselskaber af traditionel type, men forslagene til udformning af regler for sådanne overdragelser udelukker, at overdragelsen kan ske til kooperationstyper, som bedre passer ind i den grønlandske virkelighed.

Man bør nok også ved udfærdigelsen af koncessioner til selskaber, som ønsker at udvinde olie og mineralske råstoffer af Grønlands undergrund, være opmærksom på betydningen af, at der skabes behagelige arbejdsvilkår for medarbejdere i disse virksomheder, fordi man derved kan formindske medarbejdernes frustration og dermed deres behov for at skeje ud under orlov i de små grønlandske lokalsamfund. Man kan vist heller ikke være andet bekendt over for medarbejderne selv, hvis disse, som det er tilfældet i Marmorilik, kontraktligt har forpligtet sig til at undlade at strejke. I udkastet til koncession til efterforskning og udnyttelse af olie⁴ omhandler § 5 pkt. 502 Ministeriet for Grønlands ret til at fastsætte generelle bestemmelser til varetagelse af sikkerhedsmæssige og andre almene hensyn. I punktet er nævnt 19 eksempler på forhold, der tjener almene hensyn, men forholdene på arbejdspladserne er ud-

over elementær arbejderbeskyttelse overhovedet ikke omtalt, hvorfor man kan frygte, at koncessionshaverne ved hjælp af juridiske spidsfindigheder vil kunne unddrage sig ansvaret for at skabe gode arbejdsklimatiske forhold.

I de grønlandske lokalsamfund kan der på flere forskellige måder skabes større solidaritet og interesse for samfundets opbygning. En metode går ud på at lade de lokale autoriteter, kommunalbestyrelsesmedlemmer, betjente og kommunefogeder, socialmedhjælpere o.s.v., søge at komme på talefod med de større skoleelever samt med medlemmerne af ungdoms- og seniorklubberne. Autoriteterne og de unge kunne derved udveksle synspunkter og fortælle om deres problemer og deres specielle ønsker for udviklingen af lokalsamfundet, hvorved der kunne skabes større gensidig forståelse og måske kunne etableres et vist samarbejde om udformningen og realiseringen af konkrete projekter.

Det bør tilstræbes, at den egentlige forskning af samfundsvidenskabelig art, som iværksættes i Grønland, går så tæt som muligt på nøglefaktorer i forandringsprocessen, for at man så vidt muligt kan nå frem til resultater, der umiddelbart og med stor virkning kan benyttes i det grønlandske samfund.

I det efterfølgende skal omtales nogle få, foreløbige resultater fra en enqueteundersøgelse blandt de udsendte lærere i Vestgrønland afholdt i maj 1973. Skolelæsesenet udgør på grund af bl. a. sprogproblematikken og de mange ikke-grønlandsksprogede lærere en flaskehals for uddannelsen af grønlændere til overtagelse af de mange funktioner i det grøn-